

Seria Policy Brief cuprinde texte bazate pe surse publice. Opiniile exprimate reprezintă punctele de vedere ale autorilor.

Gazoductul Iași-Ungheni, un proiect al speranțelor deșarte sau o șansă pentru independența energetică a Republicii Moldova?

Ileana Racheru

În perioada care a urmat după declarația de independență a Republicii Moldova de la 27 august 1991, construirea unui gazoduct moldo-român a fost cel mai important proiect strategic al agendei de politică externă a Bucureștiului în relațiile cu statul vecin. Gazoductul Iași-Ungheni(-Chișinău) reprezintă cea mai importantă strategie de îndepărtare a Republicii Moldova de sfera de influență a Rusiei, în situația în care proiectele culturale de recâștigare a ”minților și inimilor fraților moldovenilor” și de europenizare au nevoie de o bază solidă pentru a contracara presiunile ”hard” exercitate de Moscova prin oprirea livărilor de gaz sau creșterea prețurilor. În declarațiile oficialilor de pe cele două maluri ale Prutului gazoductul Iași-Ungheni a fost prezentat drept cel mai important proiect care va asigura independența reală a Republicii Moldova față de Rusia.

Proiectul construcției gazoductului Iași-Ungheni a fost lansat la 27 august 2013. Construcția gazoductului trebuia finalizată în termen de 17 luni de la lansarea proiectului cu scopul de a transporta „la capacitatea finală 1.5 mld. m³ de gaze, mai mult decât cei 1.3 mld. m³ de gaze, care reprezintă necesarul de consum al R. Moldova. Gazoductul are o lungime de 43,2 km (32.8 km pe teritoriul României) și costă 20mln. euro, sumă oferită de Comisia Europeană și de România¹. În stadiul actual al construcției, gazoductul Iași-Ungheni, poate să asigure doar aprovizionarea consumatorilor din regiunea Ungheni (2% din necesarul de consum al Republicii Moldova). Conexiunea nu ajunge până la Chișinău, unde se află cei mai importanți

¹ Gazoductul Iași—Ungheni: un „proiect de suflet”, *Ziarul de Gardă*, 22.08.2013, <http://www.zdg.md/politic/gazoductul-iasi-ungheni-un-proiect-de-suflet>, accesat la 11.11.2014.

consumatori de gaz de pe teritoriul R. Moldova. Gazul care va ajunge în R. Moldova prin conducta Iași-Ungheni nu poate fi transmis pe întreg teritoriul controlat de Chișinău pentru că aceasta ar presupune utilizarea infrastructurii existente de conducte, aflate în proprietatea Moldovagaz (Gazprom). Potrivit estimărilor făcute de presa de la București, pe baza datelor furnizate de ANRE București, România ar putea furniza gaz Republicii Moldova la un preț de aprox. 317 dolari/ m³ cubi². Pentru anul 2014, prețul mediu de livrare practicat de Gazprom în relația cu Republica Moldova era de 365-368 \$/1000 de m³, preț care, în 2015, urma să scadă la 350 \$/1000 de m³.

Gazoductul Iași-Ungheni a fost lansat la 27 august 2014, în cadrul unei ceremonii la care au participat foștii premieri Victor Ponta și Iurie Leancă. Primele livrări au fost anunțate pentru 1 septembrie 2014. La 18 septembrie 2014, Iurie Leancă a declarat că gazoductul Iași-Ungheni este doar un proiect simbolic, care nu va asigura independența energetică a Republicii Moldova și că gazul românesc va ajunge la consumatorii din Republica Moldova doar dacă autoritățile de la Chișinău vor obține acordul Gazprom pentru a transporta gazul prin conductele Moldovagaz. Vicepremierul în exercițiu la acea dată, Andrian Candu s-a deplasat la Moscova, în octombrie 2014, pentru a discuta despre posibilitatea ca subsidiarele *Moldovagaz*, controlate de *Gazprom*, să poată importa gaz din România. Rezultatele discuțiilor nu au fost făcute publice⁴. Primele livrări de gaz către R. Moldova au avut loc în martie 2015, dar au fost stopate după 2 săptămâni, din cauza dezinteresului părții moldovenești, potrivit presei de la Chișinău. Autoritățile moldovenești invocă faptul că în contractul încheiat între Energocom și Petrom a fost menționată, pentru a fi livrată, o cantitate de gaz foarte mică, prin comparație cu potențialul conductei și necesarul R. Moldova - ”. Conform prevederilor contractuale a fost stabilit un volum anual de livrare a gazelor naturale la nivel de 1.000.000m³. În conformitate cu obligațiunile asumate de părți, la moment, prin gazoductul Iași-Ungheni a fost importat un volum de 700 de mii m³ de gaze naturale, volumul rămas, conform contractului, va fi importat

² Adrian Moșoianu, Presa de peste Prut: Subsidiara Gazprom din Moldova a "ucis" conducta Iași-Ungheni, 18 septembrie 2014, <http://www.energyreport.ro/index.php/2013-petrol-si-gaze/2013-stiri-petrol-si-gaze/2013-transport-si-stocare/2787-presa-de-peste-prut-subsidiara-gazprom-din-moldova-a-ucis-conducta-iasi-ungheni>, accesat la 3 noiembrie 2014.

³ ibidem.

⁴ Gazoductul Iași-Ungheni și promisiunile hazardate înainte de alegeri, *Europa Liberă*, 10.11.2014, <http://www.europalibera.org/content/article/26684375.html>, accesat la 11.11.2014.

până la finele anului curent”⁵. În decembrie 2015, niciuna dintre cele 19 localități racordate la gazoductul Iași-Ungheni nu era aprovizionată cu gaz românesc.

Probleme adiționale în ceea ce privește funcționarea conexiunii energetice dintre România și Republica Moldova sunt generate de infrastructura ineficientă de compresare și transport, existentă pe teritoriul României⁶.

Între timp, s-a lansat și ideea că pentru a asigura independența energetică a R. Moldova, Bucureștiul și Chișinăul nu ar fi avut nevoie de investiția în construcția unui nou gazoduct, ci doar de modernizarea unor stații de presiune pentru a permite importul gazului românesc în sistem invers (după modelul implementat de Ucraina și Slovacia)⁷.

Consumul de gaz în Republica Moldova

Cei mai mari consumatori de gaz din Republica Moldova (teritoriul aflat sub controlul autorităților de la Chișinău) sunt întreprinderile producătoare de energie electrică și termică - CET-urile, care consumă 43,3% din importuri, 30,2% consumatori casnici, agenți economici 21,4%, instituții publice 5,1%. Energia electrică și termică este produsă de CET-uri în proporție de 99% prin utilizarea gazului natural⁸. În cei 24 de ani de la prăbușirea URSS, autoritățile de la Chișinău nu au investit în rețehnologizarea CET-urilor și în diversificarea surselor de energie folosite de acestea pentru a genera electricitate și agent termic. În același timp, în Republica Moldova nu s-a construit infrastructura necesară înmagazinării gazelor naturale (R. Moldova nu are niciun depozit de înmagazinare) și este total dependentă de capacitățile de înmagazinare de pe teritoriul Ucrainei. Infrastructura de înmagazinare ar fi putut permite creșterea importurilor de gaz pe perioada verii, când prețul la gaz este mai ieftin și utilizarea acestuia iarna, când este mai scump.

⁵ Comunicat Ministerul Economiei, Chișinău, în (video) Cel mai important proiect pentru Moldova, în stagnare? Gazoductul Iași-Ungheni este, nu însă și gaz, 4.12.2015, <http://unimedia.info/stiri/video-cel-mai-important-proiect-pentru-moldova--in-stagnare-gazoductul-iasi-ungheni-este--nu-insa-si-gaz-105507.html>, accesat la 5.12.2015.

⁶ Kamil Calus, In the shadow of history. Romanian-Moldovan relations, pag. 44, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-studies/2015-09-23/shadow-history-romanian-moldovan-relations>, accesat la 7.12.2015.

⁷ Victor Parlicov: „În 20 de ani de independență am făcut doar simboluri și gazoductul Iași-Ungheni este încă unul”, *Europea liberă*, 22.09.2014, <http://www.europalibera.org/content/article/26599406.html>, accesat la 10 nov. 2014.

⁸ Natalia Timofte, Gazoductul Iași-Ungheni și importanța acestuia pentru Republica Moldova, *Akados*, decembrie 2013, <http://www.akados.asm.md/files/Gazoductul%20Iasi%20Ungheni%20si%20importanta%20acestui%20pentru%20RM.pdf>, accesat la 11.11.2014.

„Capul plecat sabia nu-l taie“, așa ar putea fi sintetizată strategia energetică a Moldovei. Dincolo de presiunile exercitate de Federația Rusă, situația Republicii Moldova se explică și prin interesele pe care guvernarea de orice culoare politică le-au urmat în negocierile cu Moscova. Aceste interese au avut ca obiectiv major menținerea statu-quo-ului politic, prin obținerea unui preț mai mic decât cel practicat pe piața europeană sau reeșalonarea datoriilor pentru gazul livrat și nu crearea unei strategii pe termen lung care să reducă dependența energetică de Rusia.

Hățișul procedurilor juridice și administrative

Întârzierea în implementarea procedurilor pentru funcționarea gazoductului se explică, în primul rând prin faptul că parlamentul de la Chișinău a tergiversat nejustificat transpunerea în legislație a pachetului energetic II (preconizată pentru 2012) și realizată în august 2014. Acest cadru legislativ trebuia completat cu alte proceduri juridice și administrative. Prima și cea importantă a fost transferarea gazoductului în proprietatea VestMoldtransgaz, pentru ca aceasta să poate solicita licența de la Agenția Națională de Reglementări în Energetică. Compania VestMoldtransgaz a fost special creată de guvernul de la Chișinău pentru a asigura transportul gazelor naturale importate din România. După amânări nejustificate, Ministerul Economiei a trecut gazoductul în patrimoniul VestMoldtransgaz, care a tergiversat depunerea cererii pentru obținerea licenței de la ANRE și nu a făcut angajări⁹. La acestea se adaugă chestiunea separării activităților de furnizare de cele de distribuție de către operatorul local Unghenigaz (procedură care poate dura în funcție de disponibilitatea guvernului) și necesitatea încheierii unor noi contracte cu consumatorii de către Energocom (proces estimat să se desfășoare pe parcursul “a luni întregi” de către Victor Parlicov, fost director al Agenției Naționale de Reglementări în Energetică)¹⁰.

Există două explicații care pot fi avansate pentru tergiversarea procedurilor de punere în funcțiune a gazoductului. Prima ține de deficiențele de funcționare ale instituțiilor de la Chișinău care „se mișcă prea încet”. În acest sens, oficialii de la Chișinău dau vina pe Moldovagaz (ale cărei acțiuni sunt deținute în majoritate de Gazprom) pentru faptul că

⁹ Gazoductul Iași-Ungheni și promisiunile hazardate înainte de alegeri, *Europa Liberă*, 10.11.2014, <http://www.europalibera.org/content/article/26684375.html>, accesat la 11.11.2014.

¹⁰ Victor Parlicov: „în 20 de ani de independență am făcut doar simboluri și gazoductul Iași-Ungheni este încă unul”, *Europa liberă*, 22.09.2014, <http://www.europalibera.org/content/article/26599406.html>, accesat la 10 nov. 2014.

proiectul gazoductului este doar unul simbolic, încercând să acopere astfel problemele existente în procedurile care trebuie adoptate de instituțiile moldovenești. A doua explicație a ținut de faptul că liderii de la Chișinău încearcă să nu atragă furia Rusiei, care s-a arătat extrem de enervată de semnarea de către Chișinău Acordului de Asociere cu UE și a sistat importurile de produse alimentare moldovenești ca măsură de pedeapsă.

Presiunile și instrumentele Rusiei

Gazoductul nu este doar un proiect al agendei bilaterale România-Republica Moldova, este și un obiect de dispută în ceea ce Moscova consideră geopolitica sferelor de influență în spațiul ex-sovietic, din moment ce UE a acordat o parte din finanțarea necesară construcției conductei. Iar Rusia nu utilizează doar instrumentul "hard" reprezentat de sistarea livrărilor de gaz, poate recurge la metode "soft", folosind actorii economici locali (Moldovagaz) care se pot opune sau pot tergiversa încheierea unor acorduri pentru importurile de gaz din România. În același timp, Moscova a profitat de slăbiciunea internă a statului moldovenesc : corupția endemică manifestată la nivelul întregii clase politice post-sovietice și subordonarea instituțiilor deciziilor politice.

În relația cu Republica Moldova, Rusia a manipulat prețul la gaz și reeșalonarea datoriilor până când companiile rusești au ajuns să controleze sistemul moldovean de aprovizionare cu gaz. Spre deosebire de guvernarea de la Chișinău, Moscova a avut o strategie pe termen lung, implementată pas cu pas, pentru a asigura dependența energetică și, indirect, pe cea politică a Republicii Moldova. Potrivit legislației din Republica Moldova, piața gazelor este liberalizată. În realitate, aceasta este monopolizată de Moldovagaz prin subsidiare. La sfârșitul anilor 1990, Moldovagaz a fost privatizată către investitorul Gazprom, care deține în prezent 51% din acțiuni. Practic în Republica Moldova importatorul și distribuitorul de gaz au aceeași companie mamă, care este Gazprom. În anul 2012, după ce foștii premieri Vlad Filat și Victor Ponta au semnat o declarație comună privind cooperarea în domeniul securității energetice (ce prevedea inclusiv construirea gazoductului Iași-Ungheni), Rusia s-a asigurat că, cel puțin pe termen scurt, acesta nu va putea fi operațional. Obiectivul vizat a fost menținerea legislației care favoriza monopolul Gazprom prin solicitarea adresată autorităților de la Chișinău (și implicit UE) de a amâna implementarea de către Moldova a pachetului energetic III, care

prespune separarea activităților de transport de cele de producție și furnizare în domeniile electricitate și gaze naturale. În vara lui 2012, la cererea Moscovei și în urma negocierilor cu Bruxelles-ul, oficialii de la Chișinău au obținut amânarea implementării pachetului energetic III, care ar fi scos din joc filialele Gazprom (Energocon sau Unghenigaz) ce urmau să încheie contracte de furnizare cu Romgaz pentru aprovizionarea gazoductului Iași-Ungheni. Adoptarea pachetului energetic III ar fi putut înlătura și necesitatea de a construi un sector suplimentar (de prelungire) a gazoductului Iași-Ungheni, până la Chișinău, ca alternativă la cele controlate de Gazprom pentru asigurarea transportului gazului venit din România de la Ungheni la Chișinău.

Perspective

Crizele politice repetate prin care a trecut Republica Moldova în anul 2015 și disputele cu privire la crearea unei coaliții de guvernare, care să mențină cel puțin la nivel discursiv parcursul pro-european nu anunță perspective optimiste pentru gazoductul Iași-Ungheni. În eventualitatea creării unei coaliții de guvernare care să includă partidele auto-declarat pro-europene, contractarea grantului necesar pentru construirea segmentului de conductă care să lege Ungheniul de Chișinău va fi o misiune dificilă pentru negociatorii moldoveni în condițiile în care Comisia Europeană a înghețat programul de suport financiar pentru R. Moldova, pe fondul acuzațiilor de corupție care planează asupra întregii clase politice și a neîmpietării reformelor în justiție și instituțiile publice.

În situația organizării de alegeri anticipate și a câștigării acestora de către partidele pro-rusești perspectivele pentru extinderea gazoductului Iași-Ungheni sunt de asemenea sumbre, dar finalizarea acestuia nu este un deziderat imposibil. Ascensiunea la putere a forțelor pro-rusești nu înseamnă ruperea totală a contactelor cu UE din simplul motiv că Federația Rusă nu finanțează proiecte de dezvoltare pe termen lung și chiar și guvernele pro-rusești au nevoie de granturile oferite de Bruxelles. În același timp, chiar și liderii partidelor pro-rusești vor încerca să limiteze creșterea controlului Moscovei asupra Republicii Moldova pentru a avea libertate de acțiune în gestionarea afacerilor interne. Prin urmare nu sunt excluse schimbări de retorică și acțiuni în tabara partidelor pro-rusești după instalarea la putere. În același timp, nu trebuie neglijată nici influența pe care oligarhul Vladimir Plahotniuc o exercită prin controlul justiției asupra tuturor forțelor politice importante din Republica Moldova. Vladimir Plahotniuc a

încercat permament să-și creeze imaginea unui pro-european sau să-și aroge merite în ceea ce privește succesele înregistrate de Republica Moldova în procesul de integrare europeană¹¹.

¹¹ Timofți împarte distincții de stat pentru lideri de partid, deputați și miniștri, 24.07.2015, <http://unimedia.info/stiri/timofiti-imparte-distinctii-de-stat-pentru-lideri-de-partid--deputati-si-ministri-79837.html>, accesat la 6.12.2015.